

ΤΑΞΗ: Γ΄ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ
ΜΑΘΗΜΑ: ΙΣΤΟΡΙΑ

Ημερομηνία: Κυριακή 26 Απριλίου 2015

Διάρκεια εξέτασης: 3 ώρες

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΟΜΑΔΑ Α

ΘΕΜΑ Α1

- 1 – δ – ii
- 2 – γ – iv
- 3 – β – vii
- 4 – α – v
- 5 – στ – iii

Περисσεύουν από τη στήλη Β το ε και από τη στήλη Γ τα i και vi.

ΘΕΜΑ Α2

α. Ελληνικό τυπογραφείο της Τραπεζούντας: Ελληνικό τυπογραφείο, το οποίο εγκαταστάθηκε το 1880 στην Τραπεζούντα, και συνέβαλε αποφασιστικά στην ανάπτυξη της εθνικής συνείδησης και την προετοιμασία ενός αγωνιστικού κλίματος για την αντικατάσταση του οθωμανικού καθεστώτος από ένα ελεύθερο και δημοκρατικό πολίτευμα.

[Βλ. σχολ. βιβλίο, σελ. 248: «Το ελληνικό τυπογραφείο... δημοκρατικό πολίτευμα».]

β. Οργανικός Νόμος (1900): Νόμος που θεσπίστηκε το 1900 από την πρώτη κυβέρνηση της Κρητικής Πολιτείας και αντιμετώπισε με επιτυχία ζητήματα που αφορούσαν στο καθεστώς της τοπικής Εκκλησίας. Με τον Οργανικό Νόμο του 1900, δόθηκε λύση σε ακανθώδη εκκλησιαστικά ζητήματα, όπως ήταν η σχέση της Εκκλησίας της Κρήτης με το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η εκλογή Μητροπολίτη και Επισκόπων. Το βασικό σχήμα, που ισχύει με μικρές τροποποιήσεις έως σήμερα, είναι ένα καθεστώς ημιαυτόνομης Εκκλησίας, της οποίας ο Προκαθήμενος εκλέγεται από το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η Κρητική Πολιτεία εκδίδει το διάταγμα της αναγνώρισης και εγκατάστασής του.

[Βλ. σχολ. βιβλίο, σελ. 208: «Ένα σοβαρό ζήτημα... και εγκατάστασής του».]

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2015
Β' ΦΑΣΗ

E_3.B1λ3K(α)

- γ. **Μικτή Επιτροπή (1914):** Επιτροπή που δημιουργήθηκε το 1914 από την Ελλάδα και την Οθωμανική αυτοκρατορία. Λίγους μήνες νωρίτερα, στις αρχές του 1914, είχε αρχίσει ο πρώτος διωγμός σε βάρος των Ελλήνων της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Η Ελλάδα αντέδρασε και ανέλαβε διπλωματικές ενέργειες, προκειμένου να αρχίσουν διαπραγματεύσεις για εθελούσια ανταλλαγή Ελλήνων ορθοδόξων της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και Μουσουλμάνων της Ελλάδας. Έτσι, ιδρύθηκε τον Ιούνιο μία Μικτή Επιτροπή που θα ρύθμιζε τα σχετικά με την ανταλλαγή, όμως αυτή δεν λειτούργησε, λόγω της εισόδου της Οθωμανικής αυτοκρατορίας στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο, τον Οκτώβριο του 1914.
[Βλ. σχολ. βιβλίο, σελ. 138-139: «Η Ελλάδα αντέδρασε... Οκτώβριο του 1914».]

ΘΕΜΑ Β1

- α) σχολ. βιβλίο, σελ. 214-215: [Μετά τη συγκρότηση της «Προσωρινής Κυβέρνησης της Κρήτης»] «Η κρίση μετατοπίστηκε... σουλτανική επικυριαρχία».
β) σχολ. βιβλίο, σελ. 215: «Η επιμονή των επαναστατών... με την Ελλάδα».

ΘΕΜΑ Β2

σχολ. βιβλίο: σελ. 246, 248: «Η κύρια πλουτοπαραγωγική πηγή... και της Ευρώπης».

ΟΜΑΔΑ Β

ΘΕΜΑ Γ1

- α. Για την απάντηση του υποερωτήματος α, κρίνεται σκόπιμο να αξιολογηθούν:

Από το σχολικό βιβλίο:

σελ. 54: «Οι προσπάθειες της ελληνικής κυβέρνησης... εξωτερικών δανείων».

[Προς τους συναδέλφους διορθωτές: Η πρώτη παράγραφος της σελ. 54 («Η παγκόσμια οικονομική κρίση... αισιοδοξία») δεν κρίνεται απαραίτητη, αλλά αν χρησιμοποιηθεί, ας γίνει αποδεκτή ως εισαγωγική.]

Από το ΚΕΙΜΕΝΟ Α:

Ο Κ. Βεργόπουλος επισημαίνει ότι οι συνεχείς παρεμβάσεις της ελληνικής κυβέρνησης και η πολιτική της σταθερής αξίας της δραχμής εμπόδιζαν την εκδήλωση της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα για όσο διάστημα η αγγλική λίρα παρέμενε ελεύθερα μετατρέψιμη σε χρυσό. Καθώς όμως η ελληνική κυβέρνηση συνέχισε να εφαρμόζει αυτή την πολιτική και μετά την εγκατάλειψη της χρυσής

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2015
Β΄ ΦΑΣΗ

E_3.B13K(α)

βάσης από την Αγγλία, κεφαλαιούχοι, οι οποίοι δεν πίστευαν στη δυνατότητα διατήρησης της σταθερότητας της δραχμής, άρχισαν να μετατρέπουν τα κεφάλαιά τους σε χρυσό και συνάλλαγμα, μειώνοντας τα αποθέματα της Τράπεζας της Ελλάδος και αποσταθεροποιώντας έτσι την αξία της δραχμής. Αντιμέτωπη με την κατάσταση αυτή, η ελληνική κυβέρνηση αναγκάστηκε να θέσει σειρά συναλλαγματικών περιορισμών για την προστασία της δραχμής.

β. Για την απάντηση του υποερωτήματος β, κρίνεται σκόπιμο να αξιοποιηθούν:

Από το σχολικό βιβλίο:

σελ. 54: «Έτσι εγκαινιάστηκε... θετικά στοιχεία».

Από το ΚΕΙΜΕΝΟ Α:

Οι περιορισμοί που έθεσε η ελληνική κυβέρνηση στην κυκλοφορία του συναλλάγματος περιόρισαν, όπως ήταν λογικό, την όλη κίνηση του εξωτερικού εμπορίου. Η υποτίμηση της αγγλικής λίρας έκλεινε την αγγλική αγορά για τα ελληνικά προϊόντα, καθώς η διατήρηση της σταθερότητας της δραχμής τα καθιστούσε ακριβά για τον Άγγλο καταναλωτή. Παράλληλα, η Ελλάδα, προσπαθώντας να προστατεύσει την αξία της δραχμής, υιοθετούσε διάφορες συναλλαγματικές ρυθμίσεις που είχαν ως αποτέλεσμα να περιορίζεται η είσοδος ξένων προϊόντων στην ελληνική αγορά.

Από το ΚΕΙΜΕΝΟ Β:

Το κείμενο αναφέρεται κυρίως στις αρνητικές συνέπειες της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης για την ελληνική αγροτική οικονομία: η παραγωγή παραδοσιακών εξαγωγικών αγροτικών προϊόντων, όπως ο καπνός και η σταφίδα, περιορίστηκε, ενώ την ίδια στιγμή αυξήθηκε η παραγωγή νέων προϊόντων που κάλυπταν ανάγκες κυρίως της εσωτερικής αγοράς, όπως το βαμβάκι, τα σιτηρά, τα λαχανικά, οι ζωοτροφές και τα κτηνοτροφικά προϊόντα.

Από το ΚΕΙΜΕΝΟ Γ:

Το απόσπασμα εστιάζει στα θετικά αποτελέσματα που είχε η παγκόσμια οικονομική κρίση για την ελληνική οικονομία, ιδίως για την εγχώρια παραγωγή: καθώς τα εισαγόμενα προϊόντα ακρίβυναν ξαφνικά, εξαιτίας των συναλλαγματικών ρυθμίσεων, δημιουργήθηκαν ευνοϊκές συνθήκες για κάλυψη των σχετικών αναγκών από την εγχώρια παραγωγή. Το αποτέλεσμα ήταν η εγχώρια ελληνική παραγωγή να σημειώσει κατά τη δεκαετία 1928-1938 έναν από τους υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης στον κόσμο.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2015
Β' ΦΑΣΗ

E_3.B13K(α)

Ενδεικτική απάντηση

(πλάγια γράμματα: χωρία της απάντησης όπου αξιοποιούνται οι πηγές)

α. [Η παγκόσμια οικονομική κρίση έφτασε στην Ελλάδα σε μία εποχή «ευημερίας». Η «ευημερία» σήμαινε ότι η εμπιστοσύνη των Ελλήνων σε ένα καλύτερο οικονομικά μέλλον είχε αποκατασταθεί, οι σκοτεινές εποχές της δεκαετίας του 1920 έδειχναν να απομακρύνονται, οι πληγές εκλείνουν, η φτώχεια περιοριζόταν και το ελληνικό κράτος έδειχνε να σχεδιάζει το μέλλον με μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση και αισιοδοξία.]

Σύμφωνα με τον Κ. Βεργόπουλο (κείμενο Α), η Ελλάδα είχε συνδέσει τη δραχμή με τη χρυσή λίρα Αγγλίας εξασφαλίζοντας σταθερή ισοτιμία ανάμεσα στα δύο νομίσματα. Αυτό είχε επιτευχθεί χάρη και στην ίδρυση της Τράπεζας της Ελλάδος. Παράλληλα, η ελληνική κυβέρνηση, από τη στιγμή που εκδηλώθηκε η παγκόσμια οικονομική κρίση, έκανε συνεχείς παρεμβάσεις στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Έτσι, κατάφερε να διατηρήσει τη σταθεροποίηση του 1928, αλλά μόνο για όσο διάστημα η αγγλική λίρα παρέμενε ελεύθερα μετατρέσιμη σε χρυσό. Όταν η Αγγλία εγκατέλειψε επίσημα τη χρυσή βάση, η δραχμή, που ήταν συνδεδεμένη με την αγγλική λίρα, έχασε κάθε ελπίδα να διατηρήσει σταθερή την αξία της.

Ωστόσο, η ελληνική κυβέρνηση δεν αντέδρασε ούτε στην υποτίμηση της αγγλικής λίρας ούτε στην αυξανόμενη ζήτηση χρυσού και συναλλάγματος. Μάλιστα, θέλοντας να εμποδίσει την επικράτηση κλίματος πανικού στην οικονομία, η Τράπεζα της Ελλάδος συνέχισε να χορηγεί κανονικά συνάλλαγμα σε όλους τους ενδιαφερόμενους δίχως να θέτει ποσοτικούς περιορισμούς.

Όμως, σύμφωνα πάντα με το κείμενο Α, αυτές οι ενέργειες της ελληνικής κυβέρνησης δεν καθυστέρησαν τους κεφαλαιούχους. Οι περισσότεροι από αυτούς φοβούμενοι την αποσταθεροποίηση της δραχμής άρχισαν να μετατρέπουν μαζικά τα κεφάλαιά τους σε χρυσό και συνάλλαγμα. Οι προσπάθειες της ελληνικής κυβέρνησης να αποτρέψει την κρίση εξάντλησαν τα αποθέματα της χώρας σε χρυσό και συνάλλαγμα. Την άνοιξη του 1932, όμως, η κυβέρνηση δεν μπόρεσε να αποφύγει την αναστολή της μετατρεψιμότητας του εθνικού νομίσματος, καθώς και την αναστολή εξυπηρέτησης των εξωτερικών δανείων.

β. Με την αναστολή της μετατρεψιμότητας της δραχμής, καθώς και την αναστολή εξυπηρέτησης των εξωτερικών δανείων εγκαινιάστηκε μια περίοδος ισχυρού κρατικού παρεμβατισμού στα οικονομικά ζητήματα, ιδιαίτερα στις εξωτερικές συναλλαγές, και μια πολιτική προστατευτισμού, με σκοπό την αυτάρκεια της χώρας. Όπως επισημαίνει ο Κ. Βεργόπουλος στο κείμενο Α, οι περιορισμοί στη χορήγηση ξένου συναλλάγματος έθεσαν φραγμούς στην όλη κίνηση του εξωτερικού εμπορίου. Η υποτίμηση της αγγλικής λίρας έκανε εξαιρετικά δύσκολη την πώληση ελληνικών προϊόντων στην αγγλική αγορά, καθώς η διατήρηση της σταθερότητας της δραχμής τα καθιστούσε ακριβά για τον άγγλο καταναλωτή. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2015
Β΄ ΦΑΣΗ

E_3.B13K(α)

μειώνεται η εισροή ξένου συναλλάγματος στην Ελλάδα. Παράλληλα, η Ελλάδα, προκειμένου να προστατεύσει τη σταθερότητα του νομίσματός της, χωρίς να αναγκαστεί να το υποτιμήσει εξαιτίας αυτής της απώλειας συναλλάγματος, κατέφευγε σε συναλλαγματικές ρυθμίσεις, με τις οποίες τελικά περιοριζόταν η είσοδος ξένων προϊόντων στην ελληνική αγορά, με στόχο να διατηρείται σε χαμηλά επίπεδα η ζήτηση ξένου συναλλάγματος. Η Ελλάδα μπήκε με τη σειρά της στο χώρο της κλειστής οικονομίας, όπου οι συναλλαγές καθορίζονταν περισσότερο από γραφειοκρατικές διαδικασίες παρά από ελεύθερες οικονομικές συμφωνίες.

Στο εξωτερικό εμπόριο κυριάρχησε προοδευτικά η μέθοδος του διακανονισμού «κλήρικ». Οι διεθνείς συναλλαγές δεν γίνονταν, δηλαδή, με βάση το μετατρέψιμο συνάλλαγμα αλλά με βάση διακρατικές συμφωνίες που κοστολογούσαν τα προς ανταλλαγή προϊόντα και φρόντιζαν να ισοσκελίσουν την αξία των εισαγωγών με την αντίστοιχη των εξαγωγών, στο πλαίσιο ειδικών λογαριασμών. Για μια χώρα, όπως η Ελλάδα, όπου οι συναλλαγές με το εξωτερικό ήταν έντονα ελλειμματικές, η διαδικασία αυτή, πέρα από αρνητικά, είχε και θετικά στοιχεία.

Αναλυτικότερα, σύμφωνα με το κείμενο Β, τα αρνητικά αποτελέσματα της κρίσης του 1932 εντοπίζονται κυρίως στο εξαγωγικό εμπόριο της χώρας και πιο συγκεκριμένα στις εξαγωγές καπνού και σταφίδας, δύο προϊόντων στρατηγικής σημασίας για την ελληνική οικονομία εκείνης της εποχής, που κάλυπταν πριν το 1929 πάνω από το 80% των ελληνικών εξαγωγών και συνέδεαν άμεσα την Ελλάδα με τις αγορές του εξωτερικού. Ο συνδυασμός της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, των ποσοτικών εμπορικών περιορισμών και της πτώσης της διεθνούς ζήτησης οδήγησαν σε οξύτατη κρίση την παραγωγή και την εμπορία των δύο αυτών προϊόντων.

Ωστόσο, στην αγροτική οικονομία, παράλληλα με τα αρνητικά αποτελέσματα, σημειώθηκαν και σημαντικές πρόοδοι. Όπως επισημαίνεται στο κείμενο Β, την ίδια στιγμή που από τη μια πλευρά περιοριζόταν η παραγωγή παραδοσιακών εξαγωγίμων ελληνικών αγροτικών προϊόντων, από την άλλη πλευρά αυξανόταν η παραγωγή αγροτικών προϊόντων που κάλυπταν κυρίως τις ανάγκες της εγχώριας αγοράς, όπως ήταν το βαμβάκι, που χρησίμευε ως πρώτη ύλη της ελληνικής βιομηχανίας, τα σιτηρά, τα λαχανικά, οι ζωοτροφές και τα κτηνοτροφικά προϊόντα. Τελικά, ένα από τα σημαντικά αποτελέσματα της διεθνούς οικονομικής κρίσης για την ελληνική οικονομία ήταν ο επαναπροσδιορισμός του χαρακτήρα του αγροτικού τομέα της χώρας.

Παράλληλα, η διεθνής οικονομική κρίση επηρέασε την ελληνική οικονομία με τρόπο θετικό και σε άλλους τομείς. Σύμφωνα με τον Κ. Βεργόπουλο (κείμενο Γ), τα οικονομικά μέτρα που έλαβε η ελληνική κυβέρνηση το 1932 προσέδωσαν στην εγχώρια παραγωγή δυναμική ανάπτυξης, η οποία παρέμεινε ισχυρή μέχρι τις παραμονές του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου. Η υποτίμηση της δραχμής κατά 60% σε σχέση με τα ξένα νομίσματα σε συνδυασμό με την αύξηση των τιμών των εγχώριων προϊόντων μόνο κατά 13,4%, είχε ως αποτέλεσμα τα εισαγόμενα προϊόντα να γίνουν τουλάχιστον τέσσερις φορές πιο ακριβά από τα εγχώρια. Αυτές οι μεταβολές φαίνεται ότι είχαν πολλαπλά αποτελέσματα: αφενός κινητοποίησαν ένα παραγωγικό δυναμικό που προϋπήρχε στην ελληνική οικονομία, αλλά παρέμενε έως τότε αναξιοποίητο, και αφετέρου ευνόησαν την ανάπτυξη της ελληνικής βιομηχανίας, καθώς διαμόρφωσαν «θερμοκηπτική

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2015
Β' ΦΑΣΗ

E_3.B1λ3K(α)

ατμόσφαιραν ζωηράς βιομηχανικής αναπτύξεως», όπως σημείωνε ο Ε. Ζολώτας, ένας από τους σημαντικότερους οικονομολόγους της εποχής. Στοιχεία που τεκμηριώνουν τη βιομηχανική άνθηση κατά την περίοδο αυτή ήταν ο τετραπλασιασμός της ποσότητας του παραγόμενου ηλεκτρικού ρεύματος και η ανάπτυξη του κλάδου των μηχανικών κατασκευών. Επιστέγασμα όλων των παραπάνω υπήρξε το ότι στην Ελλάδα της περιόδου 1928-1938 σημειώθηκε η τρίτη μεγαλύτερη αύξηση βιομηχανικής παραγωγής στον κόσμο (65%), μετά τη Σοβιετική Ένωση (877%) και την Ιαπωνία (73%).

ΘΕΜΑ Δ1

Κρίνεται σκόπιμο να αξιολογηθούν:

Από το σχολικό βιβλίο:

σελ. 161-162: «Μετά την υπογραφή... και του 1933».

Από το ΚΕΙΜΕΝΟ Α:

Ο ιστορικός Γρ. Δαφνής παρουσιάζει το πολιτικό σκεπτικό του Ελευθέριου Βενιζέλου κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων που ξεκίνησαν αμέσως μετά την εκλογή των Φιλελευθέρων το 1928. Σύμφωνα με αυτό, ο Βενιζέλος αντιλαμβανόταν πως η διευθέτηση των οικονομικών διαφορών και η εξομάλυνση των σχέσεων με την Τουρκία εξυπηρετούσαν το εθνικό συμφέρον, εστω κι αν αυτό γινόταν σε βάρος των συμφερόντων των προσφύγων. Η διατήρηση της υπάρχουσας κατάστασης και οι προσπάθειες εφαρμογής των μέχρι τότε συμβάσεων θα διαίωνιζαν τις ελληνοτουρκικές διαφορές και θα καθιστούσαν αναπόφευκτη την προσφυγή της χώρας σε στρατιωτικούς εξοπλισμούς. Η Ελλάδα θα έπρεπε να δαπανά μεγάλα ποσά για εξοπλισμούς, ώστε να είναι έτοιμη να αντιμετωπίσει πιθανή νέα ένοπλη σύγκρουση με την Τουρκία. Τα ποσά αυτά θα ήταν ασφαλώς μεγαλύτερα από τις όποιες οικονομικές απώλειες θα είχε η ελληνική πλευρά, αν αποφάσιζε τον τερματισμό της ελληνοτουρκικής διαμάχης για τις αποζημιώσεις.

Από το ΚΕΙΜΕΝΟ Β:

Ο Βενιζέλος εκτιμούσε ότι ήταν όχι απλώς αμφίβολο, αλλά τελείως απίθανο η εκτίμηση των περιουσιών των ανταλλαξιμών να έδινε θετικά αποτελέσματα για την Ελλάδα. Αφού θύμιζε ότι πολλές ελληνικές περιουσίες στη Μικρά Ασία είχαν πυρποληθεί κατά τη διάρκεια του Μικρασιατικού πολέμου, προχωρούσε στην κρίσιμη επισήμανση ότι η σύμβαση της ανταλλαγής (σύμβαση της Λοζάνης) δεν προέβλεπε αποζημιώσεις για καταστροφές από πυρπολήσεις. Κατέληγε τονίζοντας ότι η Ελλάδα θα μπορούσε να απαιτήσει αποζημιώσεις από την Τουρκία μόνο αν είχε νικήσει. Αλλά, όπως θύμιζε με ρεαλισμό, η Ελλάδα είχε ηττηθεί.

Από το ΚΕΙΜΕΝΟ Γ:

Όπως επισημαίνεται από τον Πρ. Παπαστράτη, μετά την υπογραφή των ελληνοτουρκικών συμφωνιών του 1930, ο Ελευθέριος Βενιζέλος διακήρυττε με

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2015
Β' ΦΑΣΗ

E_3.B13K(α)

απόλυτη σαφήνεια τον αναπροσανατολισμό των επιδιώξεων του ελληνισμού: η πολεμική προσπάθεια είχε πλέον τερματιστεί και τώρα οι Έλληνες θα έπρεπε να στραφούν στον αγώνα για κοινωνική και οικονομική δικαιοσύνη, που αποτελούσε σκοπό πολύ ανώτερο του πολέμου, κατά τον Βενιζέλο. Έτσι, σε ομιλία του στη Θεσσαλονίκη, ο Βενιζέλος επισήμανε ότι ο ελληνικός λαός είχε απορροφηθεί για κάποια χρόνια από τη Μεγάλη Ιδέα, γεγονός που εμπόδισε τη δημιουργία ενός σύγχρονου και αποτελεσματικού κράτους. Ακόμη, σε λόγο που εκφώνησε κατά τη μετακομιδή των οστών του Κολοκοτρώνη στην Τρίπολη, δεν δίστασε να τονίσει με τόλμη ότι οι αγώνες εθνικής αποκατάστασης των Ελλήνων είχαν πλέον τερματιστεί. Απόδειξη του ρεαλισμού που χαρακτήριζε την τακτική του Βενιζέλου αποτελεί το γεγονός ότι η αντιπολίτευση, αν και επέκρινε αυτές τις πολιτικές επιλογές, όχι μόνο δεν πρότεινε κάποια εναλλακτική λύση, αλλά και προχώρησε αργότερα όταν έγινε κυβέρνηση στον ίδιο διπλωματικό δρόμο υπογράφοντας, στις 14 Σεπτεμβρίου 1933, σύμφωνο εγγυήσεως της εδαφικής ακεραιότητας των δύο χωρών.

Ενδεικτική απάντηση

(πλάγια γράμματα: χωρία της απάντησης όπου αξιοποιούνται οι πηγές)

Μετά την υπογραφή της Σύμβασης ανταλλαγής πληθυσμών και της Συνθήκης ειρήνης της Λοζάνης, οι σχέσεις της Ελλάδας με την Τουρκία δοκιμάζονταν κατά διαστήματα από εντάσεις. Ύστερα από διαπραγματεύσεις, τον Ιούνιο του 1925 υπογράφηκε η Σύμβαση της Άγκυρας και το Δεκέμβριο του 1926 η Συμφωνία των Αθηνών. Αυτές ρύθμιζαν τα επίμαχα θέματα, όμως δεν εφαρμόστηκαν ποτέ. Τον Αύγουστο του 1928 το κόμμα των Φιλελευθέρων κέρδισε τις εκλογές και σχεδόν αμέσως η νέα κυβέρνηση ξεκίνησε διαπραγματεύσεις που κράτησαν δύο χρόνια. Ο Ελ. Βενιζέλος επιθυμούσε τη διευθέτηση των οικονομικών διαφορών και την αναγνώριση του εδαφικού καθεστώτος μεταξύ των δύο χωρών. Όμως, σε κάθε προσπάθεια προσέγγισης με την Τουρκία, εμπόδιο στεκόταν η έντονα αρνητική στάση των προσφύγων.

Όπως επισημαίνεται στο κείμενο Α, ο Ελευθέριος Βενιζέλος είχε αποδείξει ότι ήταν ένας ρεαλιστής πολιτικός που αναλάμβανε στο ακέραιο τις ευθύνες του. Με αυτή ακριβώς τη λογική αντιμετώπισε και το θέμα της ελληνοτουρκικής προσέγγισης. Το κύριο ερώτημα για τον Έλληνα ηγέτη ήταν: συνέφερε ή όχι την Ελλάδα να κλείσει τις πληγές του παρελθόντος και να επιδιώξει την αποκατάσταση φιλικών σχέσεων με την Τουρκία;

Αν ο Βενιζέλος έδινε στο ερώτημα αυτό αρνητική απάντηση, τότε οι ελληνοτουρκικές σχέσεις θα επιδεινώνονταν καθημερινά και θα κυριαρχούσε αμοιβαία η καχυποψία. Η Ελλάδα θα έπρεπε να δαπανά μεγάλα ποσά για στρατιωτικούς εξοπλισμούς, ώστε να είναι έτοιμη να αντιμετωπίσει πιθανή νέα ένοπλη σύγκρουση με την Τουρκία. Τα ποσά αυτά θα ήταν ασφαλώς μεγαλύτερα από τις όποιες οικονομικές απώλειες θα είχε η ελληνική πλευρά, αν αποφάσιζε τον τερματισμό της ελληνοτουρκικής διαμάχης για τις αποζημιώσεις.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2015
Β΄ ΦΑΣΗ

E_3.B1λ3K(α)

Από την άλλη πλευρά, αν ο Βενιζέλος απαντούσε θετικά στο ερώτημα θα έπρεπε να προχωρήσει το συντομότερο στη σύναψη συμφωνιών με την Τουρκία, οι οποίες θα οδηγούσαν στη συμφιλίωση των δύο πλευρών. Στο πολιτικό σκεπτικό του Βενιζέλου κυριαρχούσε η εκτίμηση ότι από τη στιγμή που η Ελλάδα είχε υποστεί τόσο μεγάλες απώλειες κατά τον Μικρασιατικό πόλεμο, θα έπρεπε τώρα να θυσιάσει και μερικές εκατοντάδες χιλιάδες λίρες από τις πιθανές αποζημιώσεις προκειμένου να γεφυρωθεί το χάσμα με την Τουρκία. Στόχος του Βενιζέλου ήταν η επίτευξη ενός ευρύτερου ελληνοτουρκικού διακανονισμού, ο οποίος θα μπορούσε να οδηγήσει στη συμφιλίωση και την εξομάλυνση των σχέσεων των δύο χωρών.

Έτσι, στις 10 Ιουνίου 1930 υπογράφηκε η Συμφωνία της Άγκυρας που αποτελούσε το οικονομικό σύμφωνο μεταξύ των δύο χωρών. Τα κυριότερα σημεία του ήταν:

- Ρύθμισε το ζήτημα των Ελλήνων ορθοδόξων της Κωνσταντινούπολης και των μουσουλμάνων της Θράκης, καθώς και των «φυγάδων».
- Όριζε ότι οι ανταλλάξιμες μουσουλμανικές περιουσίες στην Ελλάδα και οι ελληνικές στην Τουρκία περιέρχονται στην κυριότητα του Ελληνικού και Τουρκικού Δημοσίου, αντίστοιχα.
- Προέβλεπε αμοιβαία απόσβεση των οικονομικών υποχρεώσεων μεταξύ των δύο χωρών.

Η συμφωνία ολοκληρώθηκε στις 30 Οκτωβρίου του ίδιου έτους με το Σύμφωνο φιλίας, ουδετερότητας και διαιτησίας, το Πρωτόκολλο για τον περιορισμό των ναυτικών εξοπλισμών και τη Σύμβαση εμπορίου, εγκατάστασης και ναυτιλίας. Με την τελευταία αυτή σύμβαση δόθηκε η δυνατότητα στους υπηκόους του καθενός από τα δύο κράτη να ταξιδεύουν ή να εγκαθίστανται (με κάποιους περιορισμούς) στο έδαφος του άλλου κράτους.

Όπως προκύπτει από τον λόγο που εκφώνησε ο Βενιζέλος στη Βουλή λίγες μέρες μετά την υπογραφή της Συμφωνίας της Άγκυρας (κείμενο Β), ο Έλληνας πρωθυπουργός εκτιμούσε ότι ήταν όχι απλώς αμφίβολο, αλλά τελείως απίθανο η εκτίμηση των περιουσιών των ανταλλαξίμων να έδινε θετικά αποτελέσματα για την Ελλάδα. Αφού θύμιζε ότι πολλές ελληνικές περιουσίες στη Μικρά Ασία είχαν πυρποληθεί, κατά τη διάρκεια του Μικρασιατικού πολέμου, προχωρούσε στην κρίσιμη επισήμανση ότι η σύμβαση της ανταλλαγής (σύμβαση της Λοζάνης) δεν προέβλεπε αποζημιώσεις για τέτοιου είδους καταστροφές. Κατέληγε τονίζοντας ότι η Ελλάδα θα μπορούσε να απαιτήσει αποζημιώσεις από την Τουρκία μόνο αν είχε νικήσει. Αλλά, όπως θύμιζε με ρεαλισμό, η Ελλάδα είχε ηττηθεί.

Οι μεταγενέστερες εξελίξεις έδειξαν ότι οι προσδοκίες από τη λύση που δόθηκε σε κάποια ζητήματα με τις ελληνοτουρκικές συμφωνίες του 1930 διαψεύστηκαν. Βέβαια, για ένα μεγάλο διάστημα δεν σημειώθηκαν τριβές μεταξύ των δύο κρατών και δεν αμφισβητήθηκαν τα μεταξύ τους σύνορα. Αυτό ήταν και η βασική επιδίωξη του Έλληνα πρωθυπουργού.

Όπως επισημαίνεται από τον Πρ. Παπαστράτη στο κείμενο Γ, μετά την υπογραφή των ελληνοτουρκικών συμφωνιών του 1930, ο Ελευθέριος Βενιζέλος διακήρυττε με απόλυτη σαφήνεια τον αναπροσανατολισμό των επιδιώξεων του

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2015
Β' ΦΑΣΗ

E_3.B1λ3K(α)

ελληνισμού: η πολεμική προσπάθεια είχε πλέον τερματιστεί και τώρα οι Έλληνες θα έπρεπε να στραφούν στον αγώνα για κοινωνική και οικονομική δικαιοσύνη, που αποτελούσε σκοπό πολύ ανώτερο του πολέμου, κατά τον Βενιζέλο. Κινούμενος στο πλαίσιο αυτό, ο Βενιζέλος επισήμανε, σε ομιλία του στη Θεσσαλονίκη, ότι ο ελληνικός λαός είχε απορροφηθεί για κάποια χρόνια από τη Μεγάλη Ιδέα, γεγονός που εμπόδιζε τη δημιουργία ενός σύγχρονου και αποτελεσματικού κράτους. Ακόμη, σε λόγο που εκφώνησε κατά τη μετακομιδή των οστών του Κολοκοτρώνη στην Τρίπολη, δεν δίστασε να τονίσει με τόλμη ότι οι αγώνες εθνικής αποκατάστασης των Ελλήνων είχαν πλέον τερματιστεί. Απόδειξη του ρεαλισμού που χαρακτήριζε την τακτική του Βενιζέλου την περίοδο αυτή αποτελεί το γεγονός ότι η αντιπολίτευση, αν και επέκρινε τις πολιτικές επιλογές του, όχι μόνο δεν πρότεινε κάποια εναλλακτική λύση, αλλά και προχώρησε αργότερα όταν έγινε κυβέρνηση στον ίδιο διπλωματικό δρόμο υπογράφοντας, στις 14 Σεπτεμβρίου 1933, σύμφωνο εγγυήσεως της εδαφικής ακεραιότητας των δύο χωρών.

Ο συμψηφισμός όμως των ανταλλάξιμων, ελληνικών και μουσουλμανικών, περιουσιών προκάλεσε θύελλα αντιδράσεων ανάμεσα στους πρόσφυγες. Με τη συμφωνία αυτή η κατά πολύ μεγαλύτερη περιουσία των ανταλλάξιμων Ελλήνων ορθοδόξων της Τουρκίας εξισώθηκε με την αντίστοιχη περιουσία των μουσουλμάνων της Ελλάδας. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με την παρακράτηση του 25% της προκαταβολής της αποζημίωσης από την Εθνική Τράπεζα και της άρνησης διακανονισμού των προσφυγικών χρεών, απομάκρυνε τμήμα του προσφυγικού κόσμου από την εκλογική βάση του κόμματος των Φιλελευθέρων και συνέβαλε στην ήττα του στις εκλογές του 1932 και του 1933.

